

Eksamen i JUS112 Arve- og familierett

Mønsterbesvarelse vår 2015

Spørsmål 1: Er Skauholt Rogers særeie?

Twisten står mellom Roger og Anita.

Den overordnede problemstillingen som reises er hvorvidt Skauholt er Rogers særeie.

Roger anfører at Skauholt kan unntas fra delingen som følge av at det er hans særeie. Anita anfører motsetningsvis at Skauholt ble gitt som gave til dem begge i bryllupsgave.

Ekteskapsloven viser til at eiendeler ervervet i fellesskap skal som hovedregel deles likt. Unntak fra likedeling må ha hjemmel i lov, avtale mellom ektefellene eller særlig vilkår fra tredjeperson, jfr. el. §58, jfr. el. § 56. Formålet bak ekteskapslovens primærordning er å sikre at ektefellers ervervelser som bærer preg av felleskapet blir delt likt ved ekteskapets slutt, jfr. forarbeidene til ekteskapsloven.

Det følger av § 48 at en "giver" kan sette "vilkår" for "gaven". Bestemmelsen viser til at giver kan legge særeieklausul på en gave, jfr. 42. En gave er som en klar hovedregel ervervet av den ektefellen som fremstår som gavemottaker.

Bestemmelsen må sees i sammenheng med el. § 31 som viser til at en ektefelle som klar hovedregel har fullrårerett over alt en eier. Eiendeler som "ervertes av begge ektefellen" blir imidlertid sameie mellom ektefellene, jfr. el. § 31 (2). Regelen samsvarer med formålet om at kapital skapt under samlivet skal tildeles begge. En gave kan således ervertes av begge dersom begge ektefellene fremstår som gavemottaker.

Hvem som er gavemottaker beror på en tolkning av gaveløftet, jfr. el. § 48, jfr. § 31 (2). Viktige momenter ved vurderingen er her formålet med gaven og hvem gavegiver ønsket å berike ved overgivelsen, jfr. forarbeidene. Rettspraksis viser til at det er de reelle forholdene som avgjør, mens de formelle forholdene kan være viktige indikatorer.

Spørsmålet som reises er hvorvidt Skauholt ble gitt til begge ektefellene i bryllupsgave.

Foreldrene har ved gavebrevet vist til at eiendommen blir overført "i anledning" giftemålet samt at Skauholt blir overført "til ham". Det følger videre av løftet at eiendommen skal være Rogers "særeie".

Ordlyden av "i anledning" taler i retning av at gaven ble gitt med formålet om å sikre ektefellene en god start på ekteskapet. Dette taler i retning av at gaven ble gitt for å sikre dem begge.

Ordlyden av at gaven gis "til ham" som "særeie" taler imidlertid i retning av at foreldrene har ment å begunstige sin sønn ved overdragelsen av eiendommen.

På bryllupskortet står det videre at foreldrene ønsker paret til lykke med "fremtiden på Skauholt". Dette taler i retning av at formålet var å sikre et felles liv for ekteparet, og således å sikre et sted som ektefellene kunne leve sammen og eie sammen. Ervert i fellesskap vil ofte sikre et godt grunnlag for et ektepars samhold, jfr. rettspraksis. Hensikten bak overdragelsen styrkes av at ekteparet ønsket barn, hvor kommende besteforeldre naturlig nok vil fremme deres levevilkår.

Roger hevder at hensikten svekkes som følge av at ekteparet ikke har fått barn. Gaveløftet må imidlertid tolkes ut fra den tid det ble gitt, hvor etterfølgende omstendigheter ikke kan vektlegges. Fravær av barnebarn fremstår ikke som en bristende forutsetning som ikke var forutberegnelig for giver.

Forarbeidene viser til at bryllupsgaver kan anses som gitt til dem begge, dersom det fremstår som naturlig etter forholdene. Brullypsgaver av en viss verdi må imidlertid anses som gitt til den som står gavegiver nærmest.

Ved en overføring av en eiendom til en slik verdi er det nærliggende å legge til grunn at overførelsen var ment å berike den som stod gavegiver nærmest. Giver står Roger nærmest. Verdien av eiendommen taler dermed i retning av at huset er gitt til Roger.

Videre har Skauholt vært i slekten i flere generasjoner. Dette taler i retning av at formålet var med særeieklausulen samt gaveløftet var å beholde eiendommen i familien. Det fremstår dermed som lite naturlig at Skauholt var ment som en gave til dem begge, men heller som en gave til Roger som ville berike Anita under ekteskapet.

Anita viser til at hennes samtykke ved pantsettelsen bør tale i retning av at huset eies av dem begge. Imidlertid følger det av el. § 32 at samtykke fra ektefellen kreves ved rettslige disposisjoner over "felles bolig". Det er på det rene at eiendommen utgjorde ekteparets "felles bolig". Samtykkekravet følger dermed alminnelig av loven. Samtykke ved pantsettelsen kan dermed ikke tillegges vekt.

Det legges avgjørende vekt på gavens verdi samt at gavegiver er Rogers foreldre. Som følge av verdien på gaven er det ikke naturlig ut fra forholdene at gaven var ment til begge. At gaven var ment for å berike begge ektefellene under ekteskapet overveier ikke det faktum at foreldrenes intensjoner var å gjøre Peder til eier av Skauholt.

Skauholt ble ikke gitt til begge ektefellene i bryllupsgave.

Som følge av at Roger er gavemottaker av Skauholt er han eier av eiendommen, jfr. el. § 48, jfr. el. § 31.

Det følger av el. § 48 at "giver" kan sette "vilkår" for "gaven" som gavemottaker samt ektefelle må respektere jfr. el. § 48 1. setning jfr. 2. setning. Vilkårstillelse er betinget av at overførelsen er en "gave".

Anita anfører at dersom Roger eier Skauholt aleine er særeiebestemmelsen ugyldig som følge av at Roger overtok gjelden. Som følge av at Roger overtok gjelden må overtagelsen anses som et kjøp.

Spørsmålet som reises er hvorvidt overdragelsen av Skauholt med påheftet gjeld er en gave.

En naturlig språklig forståelse av "gave" tilsier en vederlagsfri formuesoverføring med den hensikt å berike mottaker.

Høyesterett viste ved Gavedommen til at det avgjørende er om gavementet er så vidt vesentlig at det er naturlig å betegne formuesoverføringen som en gave. Ved Gavedommen overførte en mor et hus til sin datter mot et vederlag, hvor spørsmålet var om overdragelsen fortsatt var en gave slik at særeieklausulen var gyldig. Høyesterett fant at gavelementet var så vidt fremtredende at vederlagsmomentet ble stilt i bakgrunnen.

En overdragelse mot vederlag kan således fortsatt være en gave, dersom gaveelementet er så vidt vesentlig at hensikten utvilsomt har vært å berike mottaker. Vilkår kan dermed gyldig settes ved gavesalg.

Det følger av faktum at Skauholt har en verdi på 4 millioner. Eiendommen var påheftet gjeld på 1,6 millioner. Eiendommen hadde således ved overføringen en nettoverdi på 3,4 millioner kroner.

Vederlaget utgjør ved foreliggende tilfelle 20-25% av eiendommens totale verdi. Imidlertid har eiendommen en verdi på 4 millioner som gjør at gavehensikten blir særlig fremtredende.

Ved overføring av eiendom til nærstående er det ofte påheftet gjeld. Det er å anse som et naturlig ledd ved overførelse av store verdier innad i en familie. Påheftet gjeld ved eiendom kan dermed ikke automatisk tilsi at det foreligger et kjøp. Det avgjørende er hvorvidt vederlagsmomentet overskyter gaveelementet.

Ved at gaveelementet utgjør 3,4 millioner kroner er det naturlig å anse berikelseshensikten som så vidt vesentlig at vederlagsmomentet faller i bakgrunnen. Det må videre legges til grunn at det ved en overføring av et slikt kvantum er rimelig å gi giver rom for å stille vilkår ved overførelse.

Som følge av at gjelden faller i bakgrunnen er det naturlig å anse overdragelsen av Skauholt som et gavesalg.

Overdragelsen av Skauholt med påheftet gjeld utgjør en gave.

Som følge av at overdragelsen er en "gave" kunne foreldrene til Roger stille gyldig "vilkår" om særøie til Roger, jfr. el. § 48.

Høyesterett har vist til at ved gavesalg reises det spørsmål om en eiendom er i helt eller delvis særøie for gavemottaker, jfr. Gavedommen.

Det videre spørsmålet som reises er hvorvidt Skauholt er total eller delvis særøie for Roger.

Ved Gavedommen viste Høyesterett til at gaveelementet var såpass fremtredende og vederlagsmomentet så langt i bakgrunnen at det var rimelig å gi konen total særøie. Ved en senere dom viste Høyesterett til at det rimelige var å gi gavemottaker delvis særøie, som følge av at vederlaget fremstod som mer fremtredende enn ved Gavedommen. Vederlaget var videre nedbetalt av ekteparet i fellesskap. Vurderingen er konkret ut fra forholdene og ektefellens stilling.

Ved foreliggende tilfelle utgjør vederlaget omlag 20-25 %. Vederlaget står i bakgrunnen av gavementet. Dette taler i retning av at det er rimelig at huset er Rogers totale særøie, sml. Gavedommen.

Det følger ytterligere av faktum at Roger har vært den primære inntektskilden for familien som følge av sin virksomhet Rogers Rør. Anita har studert og har følgelig hatt minsket kapital. Imidlertid er det klart at begge ektefeller har medvirket til å nedbetale lånet. Dette taler i retning av at eiendommen er delvis særøie som følge av at gjelden utgjorde omlag 20-25 %.

På den andre siden har Skauholt vært i familien i flere generasjoner. Det var givers klare intensjon å beholde eiendommen i familien som følge av særøieklausulen. Det er således rimelig at eiendommen er Rogers totale særøie. Rimeligheten forsterkes av at loven gir Anita rom for å kreve godtgjørelse, jfr. el. § 63, jfr. el. § 73..

Som følge av at givers hensikt var å berike mottaker er det rimelig at klausulen blir opprettholdt i sitt hele, jfr. el. § 48.

Skauholt er total særeie for Roger.

Konklusjonen er at Skauholt er Rogers særeie.

Spørsmål 2: Dersom Skauholt er Rogers særeie, har Anita krav på vederlag?

Den overordnede problemstillingen er hvorvidt Anita har krav på vederlag.

Det rettslige grunnlaget for å kreve vederlag som følge av at en ektefelle har økt sitt særeie med "felleseiemidler" er el. § 63. Formålet med bestemmelsen er å sikre en rimelig fordeling av formuen ved tilfeller av at ektefeller har særeie.

Det er klart at Skauholt er Rogers "særeie" som følge av vilkår satt av gavegiver, jfr. el. § 48, jfr. el. § 42, jfr. tidligere drøftelse.

Roger anfører at Skauholt ikke er økt i omsetningsverdi.

Det følger av el. § 63 at ved tilfeller av at en ektefelle har brukt midler til gjenstand for deling til å "øke verdien" av sitt særeie, kan den andre ektefellen kreve vederlag.

Å "øke verdien" tilsier at eiendelen har økt enten sin markedsverdi eller nettoverdi. Ved foreliggende tilfelle er påheftet gjeld ved eiendommen blitt nedbetalt under ekteskapet. Det er klart at Skauholt sin nettoverdi er økt.

Roger sin anførsel fører ikke frem.

Det er en forutsetning for vederlag at særeiet har økt sin verdi som følge av at ektefellen har "brukt felleseiemidler".

Roger anfører at inntekter ikke er felleseiemidler.

Spørsmålet som reises er hvorvidt løpende inntekter er å anse som felleseiemidler.

En naturlig språklig forståelse av ordlyden tilsier midler som er skapt i fellesskap og som er ment å brukes under samlivet eller tjene til det felles opphold.

Felleseiemidler omfatter således det som er skapt i fellesskap og som er ment å sikre et godt liv for ektefellene. Det følger av el. § 38 at ektefeller har et felles ansvar for underhold av familien. Dette følger av den alminnelige underholdsplikten til ektefeller.

Det følger videre av forarbeidene at løpende inntekter er å anse som felleseiemidler som er ment å brukes på underhold av familien. Løpende inntekter vil således inngå i felleseiet som følge av at løpende inntekter er skapt under samlivet. Det fremkommer ytterligere av faktum at Anita har brukt sine løpende inntekter til nedbetaling av lånet.

Som følge av ektefellers integrerte økonomi er det vanskelig og skille klart mellom eiendeler. Underholdsplikten taler her i avgjørende retning av at løpende inntekter er å anse som skapt i fellesskap hvor hver part har plikt til å yte etter evne.

Løpende inntekter er å anse som felleseiemidler.

Som følge av at Roger har brukt "felleseiemidler" til å "øke verdien" av sitt "særeie" "kan" vederlag tilkjennes, jfr. el. § 63.

"Kan" vilkåret tilsier at vederlag skal fremstå som den riktige løsning etter en konkret rimelighetsvurdering.

Formålet med bestemmelsen viser til at formue opparbeidet i fellesskap skal likedeles. Vederlagsreglen skal bøte på eventuelle ulikheter som oppstår ved deling. Det er klart at løpende inntekter skal sikre underholdet av familien. Hvordan ektefeller velger og fordele ansvaret for underholdet er opp til den enkelte familie hvor hver ektefelle har en plikt til å yte etter evne, jfr. forarbeidene til el. § 38.

Det faktum at Skauholt har en verdi på 4 millioner hvor påheftet gjeld er nedbetalt under samlivet taler isolert sett i retning av at Anita skal sikres med vederlag ved formuesdelingen.

Det er videre rimelig at Anita blir tilkjent et vederlag for de midler som er gått til å betale ned gjelden. Midlene har som følge av nedbetaling av gjeld sikret Rogers sitt særeie istedenfor å sikre samlivet til ekteparet. Det fremgår av faktum at ekteparet har til tider hatt marginal økonomi som følge av at store deler av inntektene har gått til nedbetaling av gjeld. Dette taler i retning av at fravær av vederlag vil være en urimelig løsning.

Etter en konkret rimelighetsvurdering er det på det rene at Anita "kan" bli tilkjennegitt vederlag.

Roger har tilstrekkelig midler til "dekning av gjeld" som følge av at Skauholt har en verdi på 4 millioner og gjeld utgjør 2 millioner kroner, jfr. el. § 63 (3).

Konklusjonen er at Anita har krav på vederlag.

Spørsmål 3: Har Anita krav på vederlag for at verdiene i Rogers Rør gikk tapt?

Den overordnede problemstillingen er hvorvidt Anita har krav på vederlag som følge av at verdiene i Rogers Rør gikk tapt.

Roger anfører at vederlag ikke kan kreves som følge av at verdiene er tapt og ikke gjenstand for deling.

Det følger av el. § 63 (2) at vederlag "kan" kreves der en ektefelle på "utilbørlig måte" har "svekket delingsgrunnlaget". Svekkelsen må anses som "vesentlig".

Spørsmålet som reises er hvorvidt "delingsgrunnlaget" er "vesentlig" "svekket", jfr. el. § 63 (2).

Ordlyden tilsier at kapital som er skapt i fellesskap under ekteskapet er redusert betrakelig. Ordlyden av vesentlig tilsier at reduksjonen utgjør en forholdsmessig stor andel av den totale formuen.

Det er klart at kapital ved Rogers Rør er gått tapt hvor midlene som er underlagt likedeling er redusert som følge av dette. Det foreligger således en svekkelse av delingsgrunnlaget. Svekkelsen utgjør tap av 600.000 kroner. Ut fra ektefellens økonomiske situasjon hvor felles bolig og leilighet inngår som verdier er 600.000 kroner en forholdsmessig stor andel av delingsgrunnlaget. Delingsgrunnlaget er således vesentlig svekket.

"Delingsgrunnlaget" er "vesentlig" "svekket", jfr. el. § 63 (2).

Rogers anførsel fører ikke frem.

Anita anfører at tapet er en konsekvens av Rogers overilte satsing.

Betingelsen for at vederlag kan kreves ved svekkelse av delingsgrunnlaget er at en ektefelle på "utilbørlig måte" har medvirket til reduksjonen, jfr. el. § 63 (3). Det følger av bestemmelsen at hvorvidt vederlag skal gis er et "kan" spørsmål. Vederlag må således fremstå som den mest rimelige løsning etter en konkret vurdering.

Spørsmålet som reises er hvorvidt Roger har svekket delingsgrunnlaget på en "utilbørlig måte".

Ordlyden tilsier at en ektefelle har medvirket til å redusere delingsgrunnlaget på en uakseptabel måte.

Forarbeidene viser til at vilkåret tilsier at ektefellen har opptrådt på en klanderverdig måte som er i strid med alminnelig oppførsel. Hva som er utilbørlig må bli underlagt en konkret vurdering hvor samfunnsutviklingen bidrar til å oppstille en objektiv norm for normal akseptert oppførsel.

Ordlyden av "utilbørlig" taler i retning av at terskelen er høy. Bestemmelsen må videre sees i sammenheng med en ektefelles frie råderett over egne eiendeler, jfr. el. § 31. Ekteskapet i seg selv skaper ikke restriksjoner på en persons handlefrihet.

Det følger av faktum at Rogers Rør var en bedrift som gikk i overskudd. Det følger videre av faktum at Roger hadde kjennskap til at en utvidelse kunne medføre tap, men valgte å holde denne informasjonen for seg selv. Tilbakeholdelse av informasjon tilsier at Roger har opptrådt på en måte som strider mot alminnelige samfunnsnormer.

På den andre siden har Roger handlet i tråd med sine intensjoner om å utvide bedriften. Det er nærliggende å anta at Roger anså utvidelse av bedriften som en viktig byggekloss i familiens økonomi. Det følger ytterligere av faktum at Roger selv hadde troen på utvidelse og så på utvidelse med optimisme. En slik optimisme vil ikke i seg selv kunne anses som uakseptabel med mindre den er uten grunnlag.

Det er klart at bedrifter i næring tar sjanser. Flere nyoppstartede firma opptar lån og ekspanderer i den tro om at deres firma vil gjøre det best på markedet. Optimismen kan således ikke sies å være i strid med allmenn samfunnsoppfatning hvor det er naturlig at grundere og entreprenører satser på utvidelse, selv om det til tider ikke går som planlagt.

Imidlertid hadde Roger kjennskap til at bedriften ville stå svakt i markedet og har med hensikt unnlatt å videreformidle dette til banken. Det er klart at en slik tilbakeholdelse av informasjon er å anse som uaktsomt og til dels uakseptabelt. Imidlertid foreligger det en høy terskel som følge av en ektefelles frie rådighet, jfr. el. § 31. Det er ikke rimelig at ekteskapet i seg selv setter skranker for en optimisk entreprenør virksomhet. Som følge av den høye terskelen er således ikke satsingen på firmaet å anse som klanderverdig oppførsel.

Roger har ikke svekket delingsgrunnlaget på en "utilbørlig måte".

Som følge av at Roger ikke har svekket delingsgrunnlaget på en "utilbørlig måte" kan ikke Anita kreve vederlag etter el. § 63 (2).

"Kan" vurderingen som beror på en konkret rimelighetsvurdering blir som følge av dette ikke problematisert.

Konklusjonen er at Anita ikke kan kreve vederlag for at verdiene i Rogers Rør gikk tapt.

Spørsmål 4: Har Anita rett til å trekke fra gjelden, helt eller delvis? Vis hvordan du kommer frem til svaret.

Den overordnede problemstillingen er hvorvidt Anita har rett til å trekke fra gjelden. Det underliggende spørsmålet er hvorvidt Anita kan trekke fra gjelden helt eller delvis.

Det legges til grunn at Anita eier leiligheten (1,8mill) og gullsmedvirksomheten (200.000 kroner). Anita har således en formue på 2 millioner kroner. Roger eier Skauholt til en verdi av 4 millioner kroner.

Ektefellen har før deling en samlet formue på 6 millioner kroner.

Skauholt er Peders særeie, jfr. el. § 42, jfr. el. § 48. Anita skjevdeler leiligheten, jfr. el. § 59.

Felleseiet til ektefellene er således verdiene i gullsmedsforretningen, jfr. el. § 58 (3).

Anita anfører at hun kan trekke fra restgjelden ved studielånet på 100.000 kroner i verdiene som hører til gullsmedvirksomheten.

Det følger av el. § 58 at ektefellens "samlede formue" skal likedeles etter fratrek av gjeld. Hovedregelen for fratrek av gjeld er at gjeld kan fratrekkes i sin helhet dersom ektefellen kun har formue som er felleseie, jfr. el. § 58 (2).

En ektefelle som har "særeie" eller skjevdeler etter el. § 59 kan gjøre fradrag for gjeld i "felleseie" etter vilkårene i bokstav a-c, jfr. el. § 58 (3).

Det er klart at Anita skjevdeler leiligheten etter el. § 59 og kan således ikke gjøre fradrag i sin helhet, jfr. el. § 58 (2).

Det følger av el. § 58 (3) bokstav c at en ektefelle med "særeie" eller midler som skjevdeles kan ta fradrag for en "forholdsmessig andel" for "annen gjeld".

Det følger av forarbeidene til ekteskapsloven at studielån er et typisk eksempel på hva som er å regne som "annen gjeld", jfr. el. § 58 (3) bokstav c.

Det er således klart at Anita kan trekke fra en forholdsmessig andel av studielånet i felleseiet, jfr. el. § 58 (3) bokstav c.

Den forholdsmessige andel regnes ut ved at den totale verdien som skjevdeles holdes opp mot felleseiet. Den forholdsmessige andel tilsier brøken mellom verdiene.

Formel for å regne ut fradrag er:

"Den samlede formue"

"Skjevdelingsmidler (Det som holdes utenfor delingen)"

= Den forholdsmessige andel.

Ved at Anita har 100.000 kroner i gjeld, skjevdelingsmidler til en verdi av 1.800.000 kroner og felleseiet er 200.000 kroner kan Anita trekke fra 9% av gjelden i den samlede formuen til ektefellene. Det tas forbehold om utregningsfeil grunnet mangel på kalkulator.

Anita kan således kreve fradrag for 9.000 kroner, forutsatt at utregningen samt formel er forstått riktig.

Konklusjonen er at Anita har rett til å trekke fra gjelden delvis.